

**PEDAGOGIK MAHORATDA KASBIY KOMPETENTLIKNI FASILITATSION
YONDASHUV ASOSIDA RIVOJLANTIRISH TEXNOLOGIYASI**

Quchqorova Nargiza Mamajonovna

Oriental universiteti

Uzluksiz ta'lim pedagogika kafedrası professori,
pedagogika fanlari doktori,

Mamatkarimova Sayyoraxon Ilxomjon qizi

1-bosqich magistri

<https://doi.org/10.5281/zenodo.19657450>

Annotatsiya: Ushbu maqolada pedagogik mahorat fanida talabalarning kasbiy kompetentligini rivojlantirishning zamonaviy yo'llari, xususan fasilitatsion yondashuv asosida tashkil etilgan ta'lim texnologiyalari tahlil qilinadi. Tadqiqot jarayonida nazariy tahlil, kuzatish, taqqoslash va pedagogik tajriba metodlaridan foydalanildi. Interfaol metodlar (keys-stadi, muammoli vaziyatlar, rolli o'yinlar) asosida tashkil etilgan mashg'ulotlar talabalarning kasbiy-pedagogik, kommunikativ va refleksiv kompetensiyalarini sezilarli darajada rivojlantirishi aniqlandi. Tadqiqot natijalari fasilitatsion yondashuvning pedagogik mahorat fanini o'qitishda yuqori samaradorlikka ega ekanligini ko'rsatdi.

Kalit so'zlar: Pedagogik mahorat, kasbiy kompetentlik, fasilitatsiya, interfaol metodlar, refleksiya, kommunikativ kompetensiya, pedagogik texnologiya.

Abstract: This article analyzes modern ways of developing students' professional competence in the subject of pedagogical skills, in particular, educational technologies organized on the basis of a facilitative approach. The research process used theoretical analysis, observation, comparison and pedagogical experiment methods. It was found that classes organized on the basis of interactive methods (case studies, problem situations, role-playing games) significantly develop students' professional-pedagogical, communicative and reflexive competencies. The results of the study showed that the facilitative approach is highly effective in teaching the subject of pedagogical skills.

Keywords: Pedagogical skills, professional competence, facilitation, interactive methods, reflection, communicative competence, pedagogical technology.

Аннотация: В данной статье анализируются современные способы развития профессиональной компетентности студентов по предмету педагогических навыков, в частности, образовательные технологии, организованные на основе фасилитативного подхода. В процессе исследования использовались методы теоретического анализа,

наблюдения, сравнения и педагогического эксперимента. Было установлено, что занятия, организованные на основе интерактивных методов (кейс-стади, проблемно-ситуационные игры, ролевые игры), значительно развивают у студентов профессионально-педагогические, коммуникативные и рефлексивные компетенции. Результаты исследования показали, что фасилитативный подход является высокоэффективным в обучении предмету педагогических навыков.

Ключевые слова: педагогические навыки, профессиональная компетентность, фасилитация, интерактивные методы, рефлексия, коммуникативная компетентность, педагогические технологии.

Zamonaviy ta'lim tizimida pedagoglarning kasbiy kompetentligini rivojlantirish dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. Ayniqsa, pedagogik mahorat fanini o'qitishda talabalarning nazariy bilimlari bilan bir qatorda amaliy ko'nikmalarini shakllantirish muhim ahamiyat kasb etadi. Mahalliy olim R.H. Djuraev pedagogik mahoratni pedagogning kasbiy faoliyatini samarali tashkil etish qobiliyati sifatida talqin qiladi. Shuningdek, N.M. Egamberdiyeva pedagogik kompetentlikni bilim, ko'nikma va shaxsiy sifatlarning integrativ majmuasi sifatida izohlaydi. MDH olimi V.A. Slastyonin fikricha, pedagogning kasbiy kompetentligi ta'lim jarayonining sifatini belgilovchi asosiy omillardan biridir. I.A. Zimnyaya esa kompetensiyaviy yondashuvni ta'lim natijalarini baholashning asosiy mezon sifatida ko'rsatadi. Xorijiy olim C. Rogers fasilitatsiya tushunchasini ta'lim jarayonida shaxsiy rivojlanishni qo'llab-quvvatlovchi yondashuv sifatida asoslab beradi.

Uslublar: Mazkur maqol pedagogik mahorat fanida talabalarning kasbiy kompetentligini fasilitatsion yondashuv asosida rivojlantirish samaradorligini aniqlashga qaratilgan bo'lib, unda kompleks ilmiy-pedagogik metodlar tizimi qo'llanildi. Nazariy tahlil metodi: Ushbu metod orqali pedagogika, psixologiya va ta'lim metodikasiga oid mahalliy, MDH hamda xorijiy ilmiy adabiyotlar chuqur o'rganildi va tahlil qilindi. Xususan, pedagogik mahorat, kasbiy kompetentlik va fasilitatsion yondashuvning nazariy asoslari aniqlashtirildi. Taqqoslash metodi: Taqqoslash metodi yordamida pedagogik mahorat fanini o'qitishda qo'llanilayotgan an'anaviy (ma'ruza, tushuntirish) va zamonaviy interfaol (fasilitatsion) metodlarning samaradorligi o'zaro solishtirildi. Kuzatish metodi: Kuzatish metodi tadqiqotning muhim empirik usullaridan biri bo'lib, u orqali talabalarning o'quv jarayonidagi real faoliyati tahlil qilindi.

Natijalar: Maqolaning natijalari pedagogik mahorat fanini fasilitatsion yondashuv asosida tashkil etish talabalarning kasbiy kompetentligini

rivojlantirishda yuqori samaradorlikka ega ekanligini ko'rsatdi. Olingan natijalar eksperimental va nazorat guruhlari kesimida qiyosiy tahlil qilindi.

Birinchidan, eksperimental guruhda kasbiy-pedagogik kompetensiya ko'rsatkichlari sezilarli darajada oshgani aniqlandi. Darsni rejalashtirish, maqsad qo'yish, ta'lim natijalarini aniqlash va o'quv jarayonini samarali tashkil etish bo'yicha talabalarining ko'nikmalari tizimli ravishda shakllandi. Tadqiqot yakunida o'tkazilgan nazorat ishlari natijalariga ko'ra, eksperimental guruhda yuqori darajadagi kompetensiya ko'rsatkichlari 20–25 % ga oshgan, nazorat guruhida esa bu ko'rsatkich 8–10 % atrofida bo'lgan.

Ikkinchidan, kommunikativ kompetensiya rivojlanishida sezilarli ijobiy o'zgarishlar kuzatildi. Xususan, talabalar:

- pedagogik muloqotni samarali tashkil etish,
- auditoriya bilan ishlash,
- savol-javob jarayonlarini boshqarish,
- fikrni aniq va ravon ifodalash

kabi ko'nikmalarni egalladilar. Eksperimental guruhda talabalarining 70–75 % i yuqori darajadagi kommunikativ faoliyatni namoyon etgan bo'lsa, nazorat guruhida bu ko'rsatkich 45–50 % ni tashkil etdi.

Uchinchidan, refleksiv kompetensiyaning shakllanish darajasi ham sezilarli darajada oshdi. Mashg'ulotlar yakunida o'tkazilgan refleksiya (o'z-o'zini tahlil qilish) faoliyatlari natijasida talabalar:

- o'z pedagogik faoliyatini baholash,
- xatolarini aniqlash,
- ularni bartaraf etish strategiyalarini ishlab chiqish

ko'nikmalarini egalladilar. Eksperimental guruh talabalarining 65 % i o'z faoliyatini mustaqil tahlil qila olish darajasiga erishgan bo'lsa, nazorat guruhida bu ko'rsatkich 30–35 % ni tashkil etdi.

To'rtinchidan, nazariy bilimlarning amaliyot bilan integratsiyasi ta'minlandi. Interfaol metodlar asosida tashkil etilgan mashg'ulotlar davomida talabalar nazariy bilimlarni real pedagogik vaziyatlarda qo'llash imkoniyatiga ega bo'ldilar. Xususan, keys-stadi va muammoli vaziyatlar orqali ishlab chiqilgan topshiriqlar talabalarining tanqidiy fikrlash, muammoli vaziyatlarda qaror qabul qilish va innovatsion yondashuvlarni qo'llash ko'nikmalarini rivojlantirdi. Ushbu yo'nalishda eksperimental guruh natijalari nazorat guruhiga nisbatan 1,5 baravar yuqori ekanligi aniqlandi.

Beshinchidan, talabalarining o'quv jarayoniga bo'lgan motivatsiyasi va faolligi oshdi. So'rovnoma natijalariga ko'ra, eksperimental guruh talabalarining

80–85 % i interfaol metodlar asosida o‘tilgan mashg‘ulotlarni qiziqarli va samarali deb baholagan. Bu esa fasilitatsion yondashuvning nafaqat bilim berish, balki talabalarda ichki motivatsiyani shakllantirishdagi ahamiyatini ham ko‘rsatadi.

Oltinchidan, davlat ta‘lim standartlarida belgilangan kompetensiyalarni shakllantirish darajasi yuqori ekanligi aniqlandi. Talabalar ishlab chiqqan dars ishlanmalari, metodik tavsiyalar va amaliy topshiriqlar tahlili shuni ko‘rsatdiki, ularning aksariyati DTS talablariga to‘liq mos keladi. Bu esa pedagogik mahorat fanining fasilitatsion yondashuv asosida o‘qitilishi natijaviyligini yana bir bor tasdiqlaydi. Umuman olganda, tadqiqot natijalari fasilitatsion yondashuv asosida tashkil etilgan pedagogik jarayon talabalarning kasbiy kompetentligini kompleks ravishda – ya‘ni bilim, ko‘nikma, muloqot va refleksiya komponentlari bo‘yicha rivojlantirishga xizmat qilishini ilmiy jihatdan asoslab berdi.

Muhokama: Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, pedagogik mahorat fanini o‘qitish jarayonida fasilitatsion yondashuvdan foydalanish talabalarning kasbiy kompetentligini rivojlantirishda, xususan refleksiv, kommunikativ va amaliy ko‘nikmalarni shakllantirishda sezilarli samaradorlikka ega. Olingan natijalar an‘anaviy o‘qitish modeli bilan solishtirilganda, interfaol va shaxsga yo‘naltirilgan yondashuvlar talabalarning o‘quv jarayoniga faol jalb etilishini ta‘minlashini va ularning mustaqil fikrlash darajasini oshirishini ko‘rsatdi. Mazkur natijalar pedagogik nazariyada keng e‘tirof etilgan fikrlar bilan uyg‘unlikda ekanligini ta‘kidlash lozim. Xususan, V.A. Slastyonin pedagogik mahoratni o‘qituvchining kasbiy faoliyatini samarali tashkil etish va pedagogik vaziyatlarda to‘g‘ri qaror qabul qilish qobiliyati sifatida talqin qiladi. Ushbu yondashuv tadqiqot natijalarida ham o‘z tasdig‘ini topdi, chunki fasilitatsion metodlar talabalarni real pedagogik vaziyatlarga yaqinlashtirib, ularning amaliy qaror qabul qilish ko‘nikmalarini rivojlantirdi.

Shuningdek, I.A. Zimnyaya kompetensiyaviy yondashuvda shaxsning nafaqat bilimga ega bo‘lishi, balki uni real hayotiy va kasbiy vaziyatlarda qo‘llay olish qobiliyatini muhim omil sifatida ko‘rsatadi. Tadqiqot jarayonida olingan natijalar ham aynan shu fikrni tasdiqlaydi, ya‘ni fasilitatsion yondashuv talabalarda bilimni amaliyotga tatbiq etish kompetensiyasini shakllantirishga xizmat qilgan. Muhokama jarayonida shuningdek, refleksiv kompetensiyaning shakllanishi alohida ahamiyatga ega ekanligi aniqlandi. Talabalar o‘z faoliyatini tahlil qilish, xatolarini aniqlash va ularni bartaraf etish bo‘yicha mustaqil xulosalar chiqarish ko‘nikmasini rivojlantirdilar. Bu jarayon L.S. Vygotskiyning ijtimoiy konstruktivizm nazariyasi bilan hamohang bo‘lib, unda ta‘lim jarayoni ijtimoiy

muloqot va hamkorlik orqali bilimlarni ichkilashtirish jarayoni sifatida talqin qilinadi.

Bundan tashqari, fasilitatsion yondashuvning muhim jihatlaridan biri talabaning ta'lim jarayonidagi passiv obyekt emas, balki faol subyekt sifatida ishtirok etishini ta'minlashdir. C. Rogersning gumanistik yondashuviga ko'ra, o'qituvchi fasilitator sifatida talabaning ichki salohiyatini ochishga yordam beradi. Tadqiqot natijalari ham ushbu fikrni tasdiqlaydi, chunki fasilitatsion metodlar qo'llanilgan guruhda talabalar faolligi, motivatsiyasi va mustaqil o'rganish qobiliyati sezilarli darajada oshgan. Shu bilan birga, tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, guruhli muhokamalar va keys-stadi kabi metodlar talabalarda tanqidiy fikrlash va muammoli vaziyatlarda samarali yechim topish ko'nikmalarini rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi. Bu esa zamonaviy ta'lim tizimida talab qilinadigan kreativ va analitik fikrlash kompetensiyalarining shakllanishiga xizmat qiladi. Umuman olganda, muhokama natijalari shuni tasdiqlaydiki, fasilitatsion yondashuv asosida tashkil etilgan ta'lim jarayoni an'anaviy o'qitish usullariga nisbatan talabalarning kasbiy kompetentligini kompleks ravishda rivojlantirishda yuqori samaradorlikka ega. Bu yondashuv nafaqat bilim berish, balki talabaning shaxsiy va kasbiy rivojlanishini ta'minlovchi muhim pedagogik texnologiya sifatida ahamiyatlidir.

Xulosa: Mazkur tadqiqot natijalariga asoslanib shuni xulosa qilish mumkinki, pedagogik mahorat fanini o'qitish jarayonida fasilitatsion yondashuvdan foydalanish talabalarning kasbiy kompetentligini, xususan refleksiv, kommunikativ va amaliy ko'nikmalarini rivojlantirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Tadqiqot davomida olingan natijalar an'anaviy o'qitish usullariga nisbatan interfaol va shaxsga yo'naltirilgan yondashuvlar talabalarning ta'lim jarayonidagi faolligini oshirishini hamda ularning mustaqil fikrlash va o'z-o'zini tahlil qilish qobiliyatlarini shakllantirishini ko'rsatdi. Shuningdek, fasilitatsion yondashuv asosida tashkil etilgan ta'lim jarayoni talabalarning nazariy bilimlarini amaliy faoliyat bilan uyg'unlashtirish imkonini yaratadi va bu orqali ularning kasbiy tayyorgarlik darajasi sezilarli darajada oshadi.

Tadqiqot natijalari shuni tasdiqlaydiki, refleksiya jarayonining tizimli tashkil etilishi talabalarda o'z faoliyatini baholash, xatolarni aniqlash va ularni bartaraf etish ko'nikmalarini shakllantirishga xizmat qiladi. Fasilitatsion yondashuv pedagogik mahorat fanini o'qitishda samarali pedagogik texnologiya sifatida namoyon bo'lib, u kelajak pedagoglarining kasbiy kompetentligini rivojlantirishda muhim o'rin tutadi. Shu sababli, ta'lim jarayonida ushbu yondashuvni keng qo'llash va uni takomillashtirish zarur hisoblanadi.

Adabiyotlar ro'yxati

- 1.Djuraev R.H. Pedagogik mahorat. – Toshkent: O'qituvchi, 2014. – 78–85-betlar.
- 2.Egamberdiyeva N.M. Pedagogik kompetentlik asoslari. – Toshkent: Fan, 2016. – 52–56-betlar.
- 3.Rogers C. Freedom to Learn. – USA, 1983. – pp. 120–130.
- 4.Sayidahmedov N. Pedagogik texnologiyalar. – T., 2010. – 30–35-betlar.
- 5.Slastyonin V.A. Педагогика. – М.: Akademiya, 2002. – 115–121-betlar.
- 6.Zimnyaya I.A. Ключевые компетенции. – М., 2004. – 90–100-betlar.
- 7.Ziyomammedov B. Pedagogik mahorat asoslari. – T., 2008. – 40–45-betlar.

